

“L’anàlisi de les migracions valencianes al Principat i les característiques sociodemogràfiques de les poblacions resultants d’aquests fluxos, ens diu que lluny de la invisibilitat a què actualment semblen condemnades, cal considerar-les fenòmens demogràfics de gran interès, teòric i per les seves conseqüències, tant per al País Valencià com per a Catalunya”. D’aquesta manera comencen les conclusions de l’estudi “Un segle de migracions valencianes a Catalunya”, subtítulat “Població valenciana i la seva descendència a Catalunya”, d’Andreu Domingo, subdirector del Centre d’Estudis Demogràfics, i el valencià Kenneth Pitarch.

El volum de les primeres migracions de finals del segle XIX i començament del XX són difícils d’escatir perquè no n’hi ha gaires dades. Però l’anàlisi del padró del 1920 ha donat un resultat clar: els valencians eren majoria entre els immigrants d’aquell moment, segons Pitarch: “Un 30 per cent dels empadronats a Catalunya nascuts a fora eren valencians, el 1920. I deu anys després encara representaven un 25 per cent. En nombres absoluts, les xifres van creixent però als anys cinquanta i seixanta, l’arribada de gent d’Andalusia és tan important que els percentatges de valencians baixen”. Als anys setanta ens trobem que, en nombres absoluts, hi ha la major quantitat d’immigrants valencians però percentualment significarà molt menys que a començament del XX: “Als anys setanta, quan el nombre de valencians assoleix el seu màxim –110.000–, això representa només un 6 per cent de la immigració total d’aquell moment”.

No se sap res del que representaven aleshores l’acumulat dels immigrants d’èpoques diferents i els seus descendents. “La primera immigració –destaca Andreu Domingo– era important pel fet de ser la primera i que, en aquell moment, el valencià representava el grup més nombrós de tots. Passa que d’aquesta generació tenim menys informació perquè han mort o van tornar. Tampoc no ho sabem. El més apassionant és que s’ha estudiat molt poc. No s’ha investigat mai quants van retornar, i si van retornar perquè els va

JORDI PLAY

El subdirector del Centre d’Estudis Demogràfics, Andreu Domingo (esquerra), i Kenneth Pitarch, valencià, són autors d’aquest estudi que volen ampliar amb informació sobre els descendents.

anar malament o perquè els va anar bé i van tornar a invertir al seu poble. No se sap què ha significat això en termes de consciència de proximitat cultural entre el País Valencià i Catalunya, si era contraproductiu o l’havia beneficiada. Tampoc no se sap res –i nosaltres no ho abordarem per falta de recursos– dels catalans que van emigrar a València, que també n’hi ha. I per què van anar i què hi fan i on són. També ells han desaparegut totalment de la nostra consciència”.

L’estudi de Domingo i Pitarch s’endinsa, doncs, en un territori inexplicablement verge d’anàlisis serioses. I dona més sorpreses. En l’etapa final del segle XX i començaments del XXI, també han estat els valencians el grup més nombrós de l’Estat a traslladar-se al Principat. Aquest cop ha estat la migració internacional la que ha fet que aquest fenomen passés desapercbut.

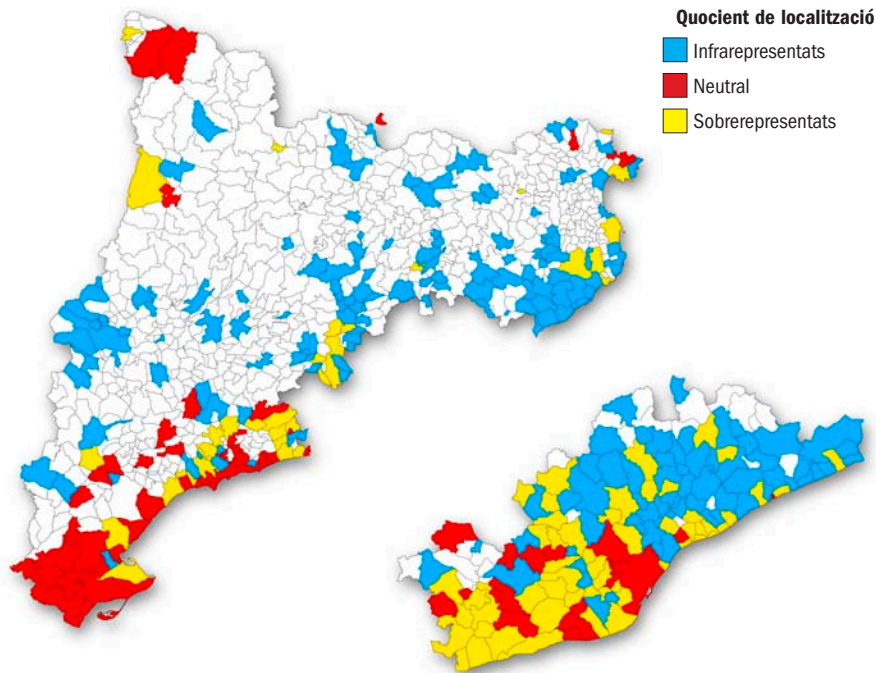
La primera onada. Les dades censals de 1920 són “les primeres que recullen el lloc de naixement per províncies de la població censada nascuda fora de la pròpia regió”. L’anàlisi de les dades revela, a l’estudi, que “aquesta degué ser l’onada més nombrosa, ja que al 1920 amb 91.000 censats, la població

nascuda al País Valencià i resident al Principat representava el 30 per cent de tota la població nascuda en altres regions”. La població de Catalunya el 1920 era de 2,3 milions. Cent mil persones equivaldrien a prop d’un 5 per cent. El 1940 el grup de valencians s’elevava ja a 107.000 persones.

“Els de la primera onada –explica Domingo– són, en general, persones grans, amb nivells d’instrucció més baixos i venien més homes que dones”. Però no tots. És una apreciació del mateix Andreu Domingo a partir d’entrevistes realitzades a alguns dels emigrants i d’estudiar la fàcil integració d’una migració interna tan important i, malgrat això, tan desapareguda: “Crec que hi va haver una immigració important de treballadors del camp que venien a treballar a les fàbriques, però també una immigració de gent instruïda que va entrar directament en contacte amb la seva classe social a Catalunya. El fet que fossin d’una àrea cultural molt pròxima, si no comuna, va fer que molt aviat fossin comptats com uns catalans més, i per això la memòria de la diferència desapareix”.

El subdirector del Centre d’Estudis Demogràfics contextualitza aquells fluxos de població: “Cal recordar

Concentració de població nascuda al País valencià resident a Catalunya segons municipi, 2013

Font: Andreu Domingo i Kenneth Pitarch a partir del padró de població 2013 (INE).

El quocient de localització, en aquest cas, indica si el municipi té un nombre de valencians superior a la mitjana que li tocaria per població (sobrerepresentat); si el nombre coincideix amb la mitjana (neutral) o si en té menys (infrarepresentat). El mapa demostra que Barcelona i la seva àrea metropolitana, Tarragona i el Baix Camp i les terres del Sènia concentren els nascuts al País Valencià.

que la primera immigració que ve a Catalunya és de Mallorca, del País Valencià i d'Aragó. Quan s'estén més enllà de la frontera meridional de València –Múrcia, Almeria... – és quan se sent més aliena. També crec que l'arribada massiva de murcians al voltant de l'Exposició Universal de Barcelona del 1929 –és a dir, als anys vint i trenta– no sols correspon a murcians: crec que es deia murcians també als d'Almeria i d'altres llocs. És a dir, que els que no venien de València eren 'murcians'. Aquesta immigració posterior, segons Domingo, hauria fet encara més invisible la dels valencians: "Crec que l'arribada massiva d'aquesta gent encara va integrar més ràpidament els valencians que havien vingut abans. I per això ja no en som conscients. I públicament no hi ha hagut mai cap reconeixement manifest d'aquell fenomen".

Després d'aquella primera onada, la migració es va mantenir perquè, malgrat les morts i els possibles retorns, el 1970 la població de nascuts al País Valencià arriba a 110.000. L'origen i el destí final dels valencians es pot concretar més. Andreu Domingo ho resumeix: "Com a emissors d'emigrants valencians, la ciutat de València pesa molt i, com a ciutat destinació, la ciutat de Barcelona pesa moltíssim". En nombres relatius, la cosa canvia. Hi ha comarques que han aportat més percentatge de la seva població que València ciutat i l'Horta. I, a més, ha anat canviant: "Històricament els que venien més eren les comarques d'interior de Castelló i de València però venia poca gent d'Alacant, tot i que de la ciutat hi venia força gent. Aquesta diferència, a l'última onada ha desaparegut: en primer lloc, perquè l'interior pobre ja no és tan pobre i, en

Estereotips i consciència de l'origen

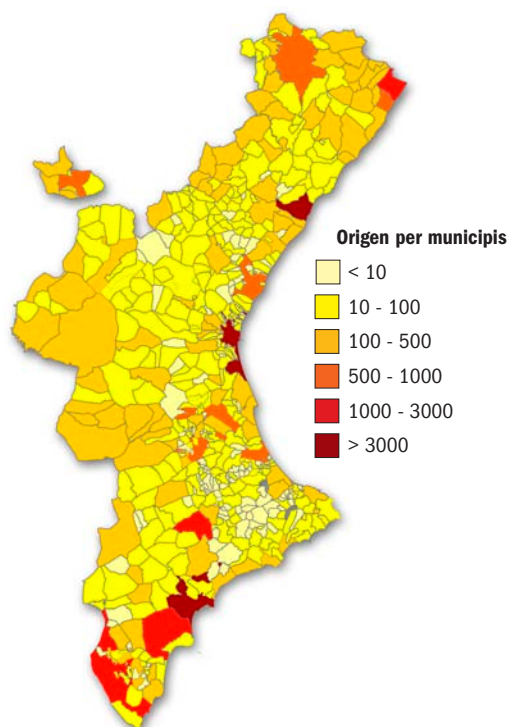
Les entrevistes per a l'estudi demanaven també sobre la vinculació que mantenen amb el seu lloc d'origen i els estereotips dels valencians sobre els catalans –abans i després d'arribar al Principat– i els estereotips que creien detectar en el catalans sobre els valencians. "Pel que fa als estereotips –diu Kenneth–, a la gent gran els costa parlar una mica. Caminen amb compte. Acaben reconeixent que sí que hi ha estereotips però que són coses normals entre germans".

Pel que fa a l'origen dels avantpassats, Pitarch diu que les respostes són molt diverses: "Hi ha el perfil dels que no conserven cap vinculació amb València, però cap. És curiós perquè et trobes gent que torna molt sovint i pot tenir idealitzat l'indret i un altre que no sabia ni quin era el poble de la seua besàvia. Ho sabia perquè li ho havien dit i ho portava apuntat, però mai no hi ha anat".

segon lloc, perquè el perfil dels que produeixen universitaris –que són els que vénen ara– està disseminat per tota la geografia valenciana. El resultat és que ha crescut molt la presència de persones nascudes a la demarcació d'Alacant. Antigament hi havia colònies de Vinaròs o d'Albocàsser (Alt Maestrat) però no n'hi havia de poblacions de tan al sud".

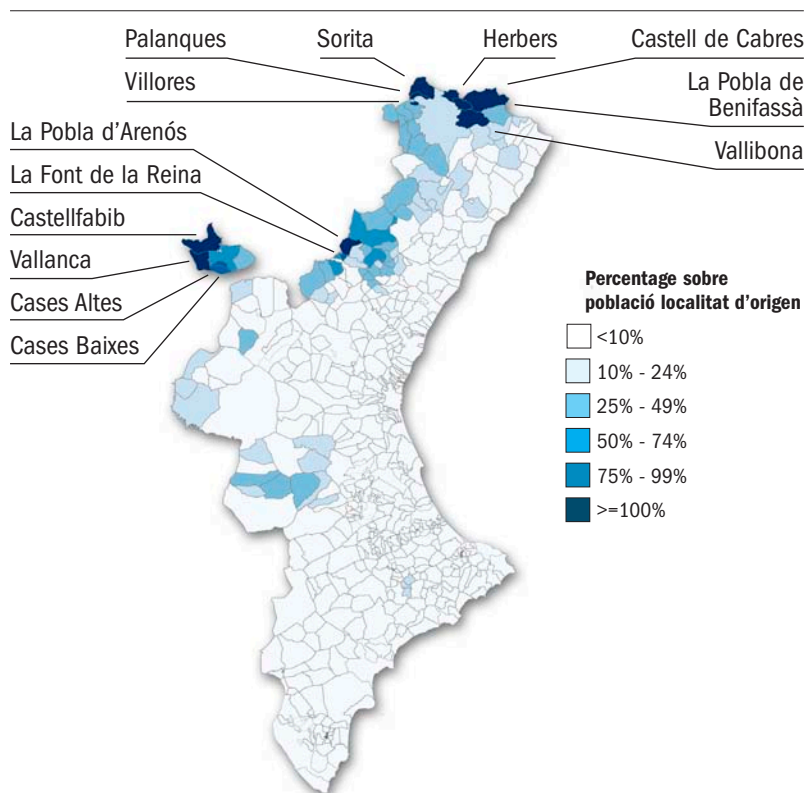
L'estudi inclou també una part més qualitativa en forma d'entrevistes a immigrants valencians i alguns dels seus descendents: "En Kenneth –explica Domingo– ha fet entrevistes i les hem dividit per onades migratòries: gent arribada el 1939; gent arribada entre el 1939 i el 1978 i gent que ha arribat més tard. Aquí hem trobat històries que no imaginàvem de gent que havia arribat durant el franquisme, però també després, fugint del control polític del poble i buscant l'anonimat. Perquè

Origen de la població nascuda al País Valencià resident a Catalunya per municipis, 2013

Font: Andreu Domingo i Kenneth Pitarch a partir del padró de població 2013 (INE).

Percentatge dels valencians empadronats a Catalunya sobre la població de la seva localitat d'origen, 2013

Font: Andreu Domingo i Kenneth Pitarch a partir del padró de població 2013 (INE).

A l'esquerra, els municipis emissors de migrants cap al Principat. El mapa de la dreta mostra la relació entre els empadronats i els nascuts al municipi emigrats a Catalunya. El blau fosc vol dir que el nombre d'emigrats i residents a Catalunya d'aquell poble supera el nombre de veïns actual.

eren resistents, primer, o objectors de consciència, després”.

En Kenneth Pitarch explica els diferents casos que s'hi ha trobat: “Jo m'he trobat, fent les entrevistes, amb diversos perfils: el més polític, com el fill d'una mestra republicana que se n'ha d'anar de València, buscant l'anonimat a Barcelona, concretament a Poblenu. De fet és conegut que al Barri de la Plata, a Poblenu, hi anaren molts. I un de també polític però molt posterior i diferent: el de l'objector de consciència que se'n va més tard per no fer el servei militar”. D'altres explicaven la marxa per qüestions econòmiques: “La gent gran tenia motivacions que les recents generacions no tenen: amb qui jo he parlat volien marxar del poble perquè hi havia hagut gelades el 1957 i no hi veien futur. D'una dotzena de persones entrevistades, tres deien el mateix”.

Andreu Domingo explica una de les iniciatives que voldrien endegar a partir d'aquest estudi: “Ens agradaria crear un “Arxiu de la memòria històrica dels valencians a Catalunya”, perquè hem vist que les històries més apassionants són de gent més gran que està desapareixent. I els seus fills, per les circumstàncies històriques, no saben o no recorden. Si la gent gran no ho explica, ho perdrem”.

L'última onada. L'última onada de valencians també és significativa però té un altre caire. No són treballadors del camp ni obrers industrials. “En total, durant el període 1988-2013, es varen registrar 41.855 moviments de persones nascudes al País Valencià i nacionalitat espanyola des del País Valencià cap a Catalunya. La primera característica notable d'aquest flux és que constitueix l'emigració més nom-

brosa respecte a d'altres comunitats autònomes, i que només ha estat superada en els darrers anys per l'emigració dirigida a l'estranger arran de la crisi econòmica”.

El perfil de l'emigrant, però, ha canviat. “L'última onada són professionals que vénen a treballar, sobretot, a l'ensenyament i la sanitat. Si mires en quins sectors d'activitat estan, t'adones que estan més ocupats que d'altres grups: és a dir, que vénen aquí perquè tenen feina. Segon: estan concentrats en els sectors de directius, professionals liberals, mestres d'institut i professionals de la sanitat. Això vol dir que està lligat amb el coneixement del català. Com aquí el català obre tot un nínxol d'ocupació a l'ensenyament, aquest nínxol l'omplen molts valencians. Això també es pot veure per la distribució geogràfica. A la frontera amb Castelló hi ha una significativa

presència de valencians, a banda de l'Àrea Metropolitana de Barcelona”.

Molts d'aquests valencians que decideixen anar al Principat ja hi eren cursant els seus estudis universitaris, segons es desprèn de la informació recollida per Domingo i Pitarch: “La majoria de valencians que arriben a Catalunya –explica el primer– ja han vingut a estudiar a Catalunya, sigui perquè algunes especialitats que estudien no les ofereixen les universitats valencianes o pel que sigui. Molts d'ells tornen a València i d'altres poden reemigrar a Catalunya si no compleixen les seves expectatives d'ocupació”.

En aquesta última onada immigratòria, que també ha acabat fent dels valencians el primer grup d'immigració de l'Estat –les xifres d'immigrants estrangers són una altra cosa–, hi ha novetats: més dones que homes, perquè hi ha més universitàries que universitaris, i la procedència de les comarques més meridionals ja no és un hàndicap: n'hi ha tants universitaris buscant feina a l'Alcoià o la Marina Baixa com a l'Alcalatén.

Un esment a banda mereixen les terres del Sénia, perquè la frontera és tan permeable com sempre i el mercat de treball és qui mana. “Després hi ha la frontera amb el País Valencià –reconeix Domingo–, que crea una altra realitat que nosaltres no hem estudiat a fons. Els hàbits de vida dels habitants de la frontera s'haurien d'estudiar més bé: quan un pot anar a buscar un servei a un lloc a l'altra banda del Sénia. La meua hipòtesi, o sospita, és que, si ets de Vinaròs i te'n vas a fer classe a un municipi de l'altra banda de la frontera no sabem on fas la vida, perquè el teu àmbit està molt proper. Com els mestres s'han d'empadronar a Catalunya, potser hi viuen, però els caps de setmana es queden allà? La seva xicoteta és d'allà o del poble? Tot això, en la frontera crea un transvasament que alhora marca i difumina la frontera”.

Una de les conclusions més sorprenents de l'estudi és que la immigració recent a Catalunya es considera una mena de “laboratori” de la immigració valenciana cap a l'estranger. I és que els valencians –professionals, mestres i

Dos vèrtexs de la immigració estrangera

La immigració estrangera arribada a finals del segle XX i a començament del XXI també s'ha mogut de Catalunya al País Valencià i a l'inrevés –sobretot entre les àrees metropolitanes de Barcelona i València–, amb un petit subvèrtex a Palma. Andreu Domingo explica que aquest fenomen s'ha detectat en anteriors estudis sobre les migracions internacionals: “És veritat que el flux més important d'estrangers nacionalitzats entre les metròpolis espanyoles es donava en el triangle Barcelona-Madrid-València. Hem estat intercanviant poblacions migrants durant tot aquest període molt activament. És molt curiós veure que en el cas de València i Barcelona hi havia un tercer focus, que era Mallorca. La circulació de la població estrangera entre aquestes àrees metropolitanes era molt important”.

Amb l'arribada de la crisi, els fluxos de població s'han *especialitzat*: “És cert que en l'últim temps ha deixat de ser equilibrada. No són els mateixos que vénen d'un lloc a un altre. Catalunya i l'Àrea Metropolitana de Barcelona és sobretot difusora de població asiàtica, perquè al voltant de Barcelona es concentra molta població paquistanesa i índia i l'exportàvem a València. I València, en època de crisi, ha anat exportant també població marroquina cap a Catalunya. El més interessant és que entre Catalunya i València hi ha un corrent de població autòctona molt important, que s'ha anat renovant amb el temps, que coincideix amb uns corrents de població immigrada estrangera també. Això crea un camp migratori que té coneixement d'un territori i un altre, perquè ha estat vivint en tots dos. I a dues bandes”.

L'últim flux migratori del País Valencià cap al Principat acaba amb la crisi. Després els valencians marxen a Europa

científics– ja no van majoritàriament a Catalunya: “Des de mitjan anys noranta –es remunta Pitarch–, estan venint cap a Catalunya generacions formades –licenciats en el camp de l'ensenyament o la sanitat. Quan ha vingut la crisi, aquestes generacions formades que venien a Catalunya se n'estan anant a Europa. Continuen venint però no tant. A més, coincideix amb la crisi molt clarament: el 2008 és el primer any que es registren més fluxos de valencians des del País Valencià cap a l'estranger que cap a Catalunya. Fins al 2008 venien més cap a Catalunya”.

Domingo i Pitarch volen ampliar el seu estudi als descendents d'aquells valencians immigrants fa dècades. “El nostre propòsit és endegar una nova investigació per veure què ha passat amb els fills de tots aquests valencians que van arribar: què ha passat en termes de mobilitat social, que ha passat en termes de nombre, on viuen ara...”.

Els demògrafs estan sorpresos encara per la dimensió del fenomen i la manca d'estudis sobre el tema. “És curiós com l'estudi de les migracions internacionals ens ha fet preguntar-nos per la nostra història i interessar-nos per la immigració interna dins la zona entre el País Valencià i Catalunya, un flux migratori que ha de tenir conseqüències. També té interès si això –amb aquests fluxos humans– és una regió d'integració econòmica o no. De cara al futur europeu –essent la part central del que s'anomena arc mediterrani–, entendre els intercanvis demogràfics entre Catalunya, Balears i el País Valencià –que són els més intensos, perquè el Rosselló és diferent– ens hauria d'interessar molt: saber si això ha estat conformant una unitat regional. És un camp verge i anem descobrint coses noves a cada pas”.

Àlex Milian